



2008 Krizinin Ardından Türk Bankacılık Sistemi

Doç. Dr. Özlem DURGUN
İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi

Özet

2008 yılında meydana gelen ve tüm dünyayı derin bir şekilde etkileyen küresel kriz sonucunda ülke ekonomileri, büyük zararlarla karşı karşıya kalmışlardır. Krizden önce yaşanan canlanma dönemi ve likidite bolluğu sonucunda, ABD başta olmak üzere tüm dünyada kredi bolluğu meydana gelmiştir. ABD konut kredileri piyasasında yaratılan balon giderek büyümeye başlamış ve yaşanan krizin temel sebebi olmuştur. Denetimsiz verilen kredilerin menkul kıymetleştirme yolu ile risklerini diğer piyasalara dağıtması, küreselleşen dünyada krizin çok hızlı bir şekilde yayılmasına neden olmuştur. Özellikle gelişmiş ülkelerin finans piyasaları çok büyük sermaye kayıplarına uğramış, ülkeler büyük finans kurumlarını kurtarmak amacıyla çok büyük miktarlarda likidite desteği sağlamışlardır. Bu makalede ilk olarak, küresel krizin nedenleri ve tüm dünya üzerinde yarattığı sonuçları özellikle Türkiye üzerindeki etkileri açıklanmıştır. Yapılan çalışmanın temel amacı ise küresel krizin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: Küresel Kriz, Bankacılık Sistemi

Abstract

Countries' Economies have faced large losses of global crisis affecting whole world occurred in 2008. As a result of the recovery period and excess liquidity before the crisis, credit abundance all over the world including especially USA has occurred. USA mortgage bubble began to grow increasingly created in the market and has been the main cause of the crisis. The risk has been distributed to other markets by securitization of uncontrolled credits and it caused to spreading the crisis to globalized world rapidly. Especially financial markets of the developed countries suffered huge capital losses, these countries have provided large amounts of liquidity support to recover large financial institutions. In this first article, the causes



and the consequences of the global crisis all over the world and effects specially on Turkish Economy are explained. The main objective of the study is to analyze the global crisis made its impact on the Turkish banking sector

Keywords: Global Financial Crisis, The Banking System

1. Finansal Kriz

2007 yılında ABD’de başlayan ve 2008 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan küresel kriz nedeniyle, dünya finans piyasaları çok büyük kayıplarla karşılaşmışlardır. Finansal kriz nedeniyle ilk olarak ABD’de kredi işlemleri durma noktasına gelmiş, borsalar çökmüş ve birçok büyük finans kuruluşu iflas etmiştir. ABD’den sonra hızla gelişmiş ülkelere yayılan kriz, 2008 yılının sonlarına doğru gelişmekte olan ülkelerde de etkilerini göstermeye başlamış ve tüm dünyayı sarmıştır. Birçok gelişmekte olan ülkenin finans piyasaları büyük zararlarla karşı karşıya kalmışlardır.

Krizin etkileri yalnızca finans piyasaları ile sınırlı kalmamış, sosyal açıdan da çok büyük zararları beraberinde getirmiştir. Tüm dünyada işsizlik oranları yükselmiş, birçok Avrupa ülkesinde kemer sıkma politikaları uygulanmış ve emekçilere hakları verilmemiştir.

Küresel krizin Türkiye üzerinde de ciddi etkileri olmuştur. Özellikle reel sektör krizden ağır şekilde etkilenmiştir. Sanayi üretim hızları yavaşlamış, işsizlik oranları hızla artmıştır. Bu dönemde ticaret yapan birçok firma iflas etmiştir.

Kriz kavramı iktisat literatüründe; çöküntü, bunalım, durgunluk, güç dönem ya da buhran gibi terimlere karşılık gelen, genel bir ifadeyle ülke ekonomisini önemli derecede sarsacak ani ve beklenmedik bir durumda ortaya çıkan, genel olayların bir sonucu oluşan, ekonominin mevcut konumunu ve geleceğini etkileyen olumsuz bir durumdur (Yücel ve Kalyoncu, 2010: 53). Ekonomik kriz, makro ve mikro ekonomik dengeleri bozan bir olaydır. Kriz sürecinde iç talepte daralma, yatırım oranlarında azalma, işsizlik düzeyinin artması ve bunların sonucunda genel olarak refah seviyesinin düşmesi gibi durumlar görülebilir. Bu tür ekonomik olumsuzluk durumlarında, finansal piyasalarda ki belirsizlikler artar, hisse senedi fiyatlarında azalmalar meydana gelir. Bunların sonucunda ise yerli para birimi, yabancı para birimi karşısında değer kaybına uğrar.

Kriz konusunda resesyon ve depresyon gibi kavramların açıklanmasının yapılması gerekmektedir. Resesyon, genel olarak bakıldığında durgunluk anlamına gelmektedir. Durgunluk daha önce yakalanmış büyüme oranlarında azalma meydana gelmesidir. Durgunluk, bir ekonomide ki GSYH’daki büyüme hızının sıfıra



düşmesi ve ya sıfıra yakın bir değere gelmesi anlamına gelmektedir. Bir ekonomide bir yıl içinde üretilen mal ve hizmetlerin piyasa fiyatı açısından değerinin, bir yıl önceki değerle aynı tutarda olması bu ekonominin durgunluk içinde olduğunu gösterir. Böyle bir durumda da yeni iş alanları yaratılmadığından işsizlik artar. Ekonomik sistemde böyle bir durumun resesyon olarak kabul edilebilmesi için, GSYH miktarının iki çeyrek dönem üst üste aynı kalması ve ya azalması gerekmektedir. Bu durgunluk süresinin uzaması ise ekonomik kriz sayılabilir. İki çeyrek dönemden uzun süren durgunluk durumlarında depresyondan söz edilebilir. Bu açıdan bakıldığında depresyon, resesyonun daha ileri bir aşaması olarak ifade edilebilir. Bu açıklamalara göre depresyonun tanımı, daha önceden ulaşılmış büyüme rakamlarına uzun süre ulaşılamaması ve daha düşük düzeyde seyretmesi olarak yapılabilir.

Ekonomik krizler etkilediği sektörler ve krizin oluşmasında ki etkenler açısından ikiye ayrılabilir. Bunlardan ilki “reel sektör” krizleridir. Bu tip krizler, üretimde ve istihdamda meydana gelebilecek olan durgunluklar ve daralmalar şeklinde ortaya çıkabilir. Genel olarak bakıldığında piyasalarda enflasyon ve durgunluk krizleri, istihdam açısında bakıldığında işsizlik krizleri olarak ortaya çıkabilmektedir. İkinci kriz tipi ise “finansal” krizlerdir. Finansal krizler, ekonominin reel kesimi üzerinde olumsuz etki yaratan ve piyasaların etkin bir biçimde çalışmasını engelleyen durumlardır. Finansal krizler, reel sektör krizlerinin yansıması olarak ortaya çıkabilirken, bazı durumlarda krizler doğrudan finans kesiminden başlayıp reel kesimi etkileyebilir.

Finansal kriz, finans kesiminin alt sektörlerinde para, bankacılık ve dış borç ile ilgili olarak ortaya çıkan ani ve büyük miktartlı sorunları nitelendirmekte kullanılmaktadır. Önceden bilinmeyen ya da öngörülemeyen bazı gelişmelerin, makro düzeyde devleti, mikro düzeyde ise firmaları ciddi şekilde etkileyecek sonuçlar ortaya çıkarması “Finansal Kriz”dir (Bastı, 2006:5).

Finansal krizler, finansal piyasalardaki dengesizliklerden ve normalin dışındaki değişimlerden meydana gelebilmektedir. Dövizin aşırı değerlenmesi ve ya aşırı değer kaybetmesi, faiz oranlarındaki anormal değişiklikler ve hisse senedi fiyatlarında meydana gelen değişimlerden kaynaklanabilmektedir. Bankalar tarafından verilen kredilerin geri dönüş oranlarında ki düşüşte finans piyasasını sıkıntıya sokabilecek etmenlerdendir. Bu açıdan bakıldığında finansal krizler, çeşitli faktörlere bağlı olarak finansal piyasalarda ortaya çıkan dalgalanmalar ve bunun sonucunda finans piyasalarının gerekli



fonksiyonlarını doğru bir şekilde yerine getirememesi olarak tanımlanabilir (Bakkal ve Alkan, 201: 5)

Finansal Krizler, bankacılık krizleri, döviz krizi ve borsa krizi olarak üçlü bir ayrıma tabi tutulabilir. Bankacılık krizleri, bankalarda bulunan mevduatların büyük bir kısmının çekilmesi, bankaların verdiği kredilerin geri dönüş oranındaki düşüş, bankaların sermayelerini büyük oranda kaybetmesi, sistemdeki bankalara devletin el koyması gibi sebeplerle ortaya çıkabilir. Bankacılık sisteminde krizin iki aşamalı olarak gerçekleşir. Birinci aşamada, bir veya birkaç banka daha sonra da tüm bankacılık sistemi etkilenir. İkinci aşama krizin tüm sisteme yayıldığı aşamadır. Artan faiz oranları, kredi maliyetleri ve kredi taleplerinin karşılanmasındaki yetersizlikler ekonominin diğer birimlerine de yansımaktadır (Afşar, 2011:169).

Döviz krizi, para krizi olarak da tanımlanmaktadır. Döviz krizi, döviz kurunda meydana gelen ani değişiklikler ve buna bağlı olarak sermaye hareketlerinin değişmesiyle ortaya çıkmaktadır. Sabit döviz kuru sisteminde sermayenin yabancı paraya yönelmesi sonucu Merkez Bankasının döviz rezervlerinin azalması durumunda ortaya çıkabilmektedir. Bir ülke parasının üzerindeki özel saldırı şiddetli değer kaybıyla sonuçlanırsa ya da merkez bankası büyük miktarlarda döviz satmak veya faiz oranlarını önemli oranlarda yükseltmek için parayı korumaya zorlanırsa döviz veya para krizi oluşur (Delice, 2003: 57-81).

Borsa krizi ise, menkul kıymetler piyasalarında ki, fiyatlarda meydana gelebilecek aşırı değişiklikler sonucunda ortaya çıkmaktadır. En önemli borsa krizi 1929 yılında yaşanan Büyük Buhrandır. Borsa krizlerinin temel nedenleri aşağıdaki gibidir:

1. Siyasi krizin derinleşmesi ve hükümetin geleceğine dar belirsizliklerin artması,
2. Borsada faaliyet gösteren firmaların bilanço yapılarındaki bozulmalar,
3. Makro ekonomik dengelerin bozulması,
4. Dünya piyasalarında hammadde ve emtia fiyatlarındaki aşırı dalgalanmalar.

2. 2008 Küresel Krizi

2008 krizi öncesi, ABD ekonomisini iki dönem olarak incelemek mümkündür. İlk olarak, 1990 yılında başlayıp 1997 yılına kadar devam eden ve ABD’de düzenli bir büyümenin olduğu dönemdir. Bu dönemde ortalama %3 civarında büyüme oranı yakalanmış, enflasyon



alçak seviyelerde tutulmuş ve işsizlik oranı düşmüştür. Bu etkenler altında ABD, yüksek işgücü verimliliğinin de desteğiyle canlanma dönemi yaşamıştır. 2000 yılında ABD ekonomisindeki büyüme hızları yavaşlamış ve durgunluk artmıştır. Ekonomide yaşanan bu durgunluğu aşmak amacıyla ekonomide talebi arttırmak gerekmektedir. Bu yavaşlamadan sonra 2004 ve 2006 yılları arasında ABD ve dünya ekonomisinde çok önemli gelişmeler meydana gelmiştir.

Kriz öncesi incelenecek ikinci dönem 2001-2006 yılları arasında gerçekleşen dönemdir. Bu dönemde dünya ekonomilerinde aşağıdaki gelişmeler meydana gelmiştir:

1. Dünya çapında GSH'ler büyürken, enflasyon oranlarında düşme eğilimi vardır.
2. Dünya'da likidite bolluğu yaşandı, faiz oranlarında azalmalar meydana geldi.
3. Faiz oranlarının düşük olması nedeniyle, şirketler büyümek için yüksek miktarda borçlandılar.
4. Gayrimenkul piyasasında fiyatlar aşırı bir şekilde yükseldi, bunu mal ve emtia fiyatlarında yükselme takip etti.

1929 Buhranından sonra gelişmiş ülkelerde yaşanan en büyük durgunluk 2008 Finans kriziyle yaşanmıştır. Ancak kriz bölgesel olarak sınırlı kalmamış gelişmekte olan ülkeleri de ekonomik yollarla etkilemiştir (Hernandez ve Gamarra,2011:129).

2.1. Mortgage Sistemi ve Krizin Nedenleri

Küresel kriz, ilk olarak ABD'de başlamıştır. Krizin temelinde yatan en önemli sorun kaynağı, mortgage kredilerinin yapısının bozulmasıdır. Bu büyük sorunun dışındaki nedenleri; faiz yapısının uyumsuzluğu, konut fiyatlarındaki balon artışlar, menkul kıymetlerin fonlanmasında yaşanan sıkışıklık, kredi türev ürünlerinin artması, devletin karşılıksız para basması ve kredi derecelendirme sürecindeki sorunlar olarak sıralanabilir (Coşkun ve Balatan, 2009).

Mortgage sistemi temel amacı, vatandaşların kira öder ev sahibi olmasını sağlamaktır. Mortgage sisteminde, belli bir gayrimenkulü almak amacıyla çok uzun vadeli, düşük faizli krediler verilmektedir. Karşılığında ise, bu gayrimenkul kredi veren kuruluşa ipotek edilmektedir. Eğer kredi alan kişi borcunu ödeyemez ise, kredi veren kuruluş gayrimenkulü satma hakkına sahiptir. Krizin temelinde yatan sorun budur. ABD'de hızla büyüyen gayrimenkul piyasasında, vatandaşların normal gelirleri ile satın alabileceğinden çok daha fazla sayıda konut inşa edilmiştir. Mortgage sayesinde de çok sayıda kişi bu



konutları satın almışlardır. Sistem sayesinde talepte yaşanan bu patlama, konut fiyatlarını aşırı bir şekilde şişirmiştir. Bu dönemde ABD’de mortgage piyasası 10 trilyon dolarlık büyüklüğe ulaşmıştır.

Mortgage piyasasında asıl sorun, verilen kredilerin sağlıksız bir yapıda olmasıdır. Para hacminin artması ve konut sayısının aşırı yükselmesi sebebiyle bu konutları sattıkları kişilerin mali durumları görmezden gelinmeye başlanmıştır. Öyle ki, konut kredisi alanların gelirleri ve işleriyle ilgili yaptıkları gerçek dışı beyanlar, dikkate alınmamıştır. Bankaların tek amacı konut satışları sayesinde daha fazla miktarda kredi kullanıdır. ABD’de dar gelirliye verilen bu krediler için “subprime” yani “eşik altı” terimi kullanılmaktadır. Eşik altı ipotek kredisi borçluları risklidir, çünkü ancak aldıkları konutların fiyatlarında artış olursa geri ödeme yapabilirler. Bu nedenle de bu krediler özel olarak tasarlanmış ve menkul kıymetleştirilmiş, bazı eski ve yeni araçlarla hem risk dağıtılmaya çalışılmış, hem de yeni karlar elde edilmiştir. Verilen bu kredilerin faiz yapısı, genelde değişken yapıyla faizlerdir. En yaygın faiz sistemi, 2 yıl sabit 28 yıl değişken faiz oranlı olan krediler ve 3 yıl sabit 27 yıl değişken faiz oranlı kredilerdir. Düşük faiz oranları yoksul vatandaşları cezbederek gelirlerinin çok üzerinde borçlanmalarına neden olmuştur. Yükselen ev fiyatları nedeniyle de, servetlerinin arttığına inanıp daha fazla borçlanma yoluna gitmişlerdir.

Mortgage sisteminde yaşanan başka sorun ise menkul kıymetleştirme sebebiyle yaşanmıştır. İpotek kredilerinden oluşan menkul kıymetler, diğer finansal piyasalara satılmış ve balonun daha da şişmesine sebebiyet vermiştir. Yaratılan bu menkul kıymetlerin dışında, risklerin transferi amacıyla yaratılan finansal araçlar ortaya çıkmıştır. Teminatlı Borç Yükümlülükleri (CDO) ve Kredi Riski Swapları (CDS) adı verilen finansal araçlar sayesinde, verilen ipotek kredilerinin riski ABD’de ve yurtdışında bulunan finansal kuruluşlara transfer edilmiştir (Durmuş, 2011:24).

Küresel krize neden olan diğer bir faktör de küresel likidite bolluğudur. Tüm dünyada yaşanan bu refah döneminde kredi miktarları artmış, gayrimenkul ve mal fiyatları da yükselmiştir. Bolluk nedeniyle bazı ekonomik sorunlar göz ardı edilmiş ve gerekli önlemler alınmamıştır. Aşırı şekilde büyüyen tüketici kredisinin etkisiyle risklerin dikkate alınmaması, bu risklerin dağıtım sırasında büyüyen türev ürünler piyasası ve gerekli finansal düzenlemelerin yapılmaması krize ortam hazırlamıştır.



2.2. Konut Kredisinin Patlaması ve Kriz Süreci

İpotekli konut kredilerine dayanan kredi balonu, konut fiyatlarındaki artışın devam etmesiyle sürdürülebilirdi. Diğer yandan, konut fiyatlarında o dönemde görülen bu yükselme, üretimden sağlanan değer artışının çok üzerindedir. Bu durum, konut köpüğünün tam olarak nedenidir.

Konut fiyatlarının sürekli yükselmesi sebebiyle, konut piyasasında oluşan gerçek dışı fiyatlar fark edilmiyordu. Bu da oluşan köpüğü daha da büyütüyordu. Kriz dönemi yaklaşırken, konut fiyatları yükselmeye devam etseydi, krizin çıkması ertelenebilirdi. Fakat Haziran 2007'ye kadar sürekli yükselen konut fiyatları endeksi, devam eden iki ay boyunca sabit kalmıştır. 2007 yılının son aylarında ise, bir önceki yıla göre düşüşler başlamıştır. Ekim 2007 yılında, ABD genelinde konut fiyatları endeksi, %6,7'lik bir düşüş yaşamıştır. Konut fiyatlarının düşmesinin en önemli 45 sebeplerinden biri, ABD'de yükselen enflasyonla mücadele için faiz oranlarının yükseltilmesidir. 2001 yılında %1,75 olan faiz oranları, 2006 yılının son ayında %5,25'e yükseltilmiştir (Durmuş, 2011:34).

Eşik altı kredilerinin, faiz yapıları önceden de belirtildiği gibi genelde değişken yapılı faiz oranlarından oluşuyordu. Faiz oranlarının artması sebebiyle, 2-3 yıl sabit, geri kalanı değişken faiz yapılı bu kredilerin geri ödemelerinde sıkıntılar yaşanmaya başlandı. Verilen krediler ipotek karşılığı olması nedeniyle, kredi taksitlerini ödeyemeyen vatandaşların konutlarına kredi kuruluşları el koymaya başladı. Bankaların, kendi zararlarını kurtarmak için satışa çıkardığı ipotekli konutlar, piyasadaki konut fiyatlarının da düşmesine sebep olmuştur. Konut fiyatlarının düşmesi ile birlikte, kredi kullananlar yeniden kredi kullanamaz duruma geldi. Bu yüzden sistemde röfinansmanda yapılamadı. El koyduğu konutları satışa çıkaran bankalar, fiyatlarında ki düşüş sebebiyle ciddi zararlar ettiler.

2006-2007 yıllarında önce konut sahipleri, Temmuz 2007'den sonra bu konutların değeri üzerinden menkul kıymet yaratıp satanlar, ticaretini yapanlar, riskini sigortalayanlar, yani tüm finans sektörü çöktü. Bu çöküşlerden en önemlileri, ABD'de Lehman Brothers ve Bear Stearns'ın çöküşleridir. Türev ürünler piyasasının yardımı ile tüm dünyaya dağılan risklerin yapısı da tam olarak denetlenemediğinden finansal aracılar işlem yapmamaya başladılar ve finansal sistem kilitlendi.

Söz konusu olaylara bakıldığında görülmektedir ki; krizin en tipik özelliği kredi patlaması ve varlık fiyatlarının şişkinliğidir. Bu durum konut piyasasında büyük fiyat şoklarının olasılığının artmasına



neden olmuştur. Neticede varlık fiyatlarının düşmesine neden olan şoklar likiditenin önemli derecede azalmasıyla sonuçlandı (Karabıçak, 2010:251-270). Yani, konut kredisi ile başlayan bu kriz kısa sürede dünya çapında ciddi bir likidite krizine dönüşmüştür. Kriz sürecinde, birçok ülke borç krizine girmiştir.

2013 yılından itibaren alınan önlemlerle ABD ekonomisi toparlanmıştır. Dünya ve ABD %3,3 büyümeye devam etmiştir. Yaşanan olumlu gelişmeler sonucunda ABD Merkez Bankası tahvil alımlarını durdurmuştur. Böylece genişlemeci para politikalarının sonuna gelinmiştir. ABD'nin nispeten sıkı para politikasına geçişi özellikle gelişmekte olan ülkelerde dalgalanmalara neden olmuştur. Brezilya gibi hem gelişmekte olan hem de cari açık yaşayan ülkeler olumsuz etkilenmişlerdir. Büyüme yavaşlamış, paraları değer kaybetmiştir (TCMB, 2015:4). Kısaca, ABD'nin para politikaları ve güçlü ABD Doları küresel finansal sistemi etkilemeye devam etmektedir.

2007 ortalarında başlayan 2008'e damga vuran finansal krizin maliyetleri çok yüksek olmuştur. Bu nedenle likidite, sermaye kalitesinin ve yükümlülüğünün artırılması, ekonomik dalgalanmalar ve diğer ülkelerin ekonomik durumlarının dikkate alınması gibi konular öncelikli hale gelmiştir. Kriz sonrasında ekonomi politikalarını uyumlu hale getirmek ve denetimlerin standartlaşmasını sağlamak amacıyla G20 öncülük etmiştir. Türkiye'nin de dahil olduğu Basel Komitesi ilk toplantılarda aldığı kararları yeterli bulmayarak Basel III'ü yayınlamıştır. Ancak bu çalışma gerek akademik çevrede gerekse finansal çevrede eleştirilmiştir. En ince detaylarına kadar düşünülmüş, ayrıntılı ve karmaşık düzenlemeler dünyanın en büyük finansal krizinin yaşanmasını önlemediği gibi yeni çalışmalar da bu konuda tatmin edici bulunmamıştır. (Kulahıvd, 2013: 185-200). "Basel III'ün Ötesinde Düşünmek: Sermaye ve Likidite İçin Gerekli Çözümler" başlıklı OECD tarafından yayınlanan çalışmada da geçmiş krizlerin yaşanmasına neden olan risk ağırlıklandırılmasındaki sorunların çözülmediği açıklanmaktadır (Wignall ve Atkinson,2010).

Kredi bolluğu ülkeleri farklı etkilemiştir. İrlanda, İspanya ve Portekizde özel kesim borçlarında hızlı artış görülmüştür. Yunanistan ve İtalya'da ise kamu borçları yükselmiştir. Faiz oranlarındaki düşüş nedeniyle İrlanda ve İspanya'da konut balonlarını oluşturmuştur. Borçların hızlı artışı Avrupa borç krizini yaratmıştır. Avrupa Bankaları bilanço varlıklarının değerinde düşmesiyle borçlanamaz hale gelmişlerdir (Ulusoy ve Ala, 2014:85-119).



3. Küresel Krizin Türkiye’de Bankalara Etkileri

Türkiye’de Bankacılık sektörü 1989 yılından itibaren Basel kurallarını dikkate alarak uluslararası düzeyde uyum sağlamaya başlamıştır. 1994 ve 2001 krizlerinde büyük bedeller ödeyen Türkiye, yaşadıklarından ders alarak uluslararası önlem mekanizmalarını büyük bir ciddiyetle dikkate almış ve 2012 yılında Basel II’yi tamamen uygulamaya başlamıştır. Bu nedenle Türk Bankacılık sistemi küresel düzeyde diğer bankalarla rekabet edebilir düzeydedir. Sermaye yeterlilikleri, saydamlıkları ve denetim standartları bakımından iyi durumda olması dolayısıyla Basel III’e de sorunsuz bir şekilde uyum sağlayacağı açıktır.

Türkiye’de bankacılık sektörü, 2009 yılında küresel çapta yaşanan krize rağmen sağlam bir şekilde ayakta kalmayı başarmıştır. Krizin etkileri hissedilmesine rağmen bu etkiler, hem sınırlı olarak kalmış hem de sektör kısa sürede toparlanmıştır. Kriz sonucunda sektörde kredi daralması yaşanmış, getiri oranlarında düşüş meydana gelmiştir. Fakat bu sorunlarda kolay atlatılmıştır. Bankacılık sektöründe bu durumu sağlayan esas neden, bankaların bilanço yapılarının kuvvetli olması, öz kaynakların sağlam olması ve Türk Lirasına karşı duyulan güvendir. Türkiye’de bankaların kaynaklarının üçte ikisi TL mevduattan oluşmaktadır (Bakkal ve Alkan, 2011:113). Türk bankacılık sektöründe krizin etkilerinin sınırlı olmasının bir diğer sebebi de, dünyada en büyük sorunu yaratan menkul kıymetleşmenin ve türev ürünlerin bankacılık sistemimizde az olmasıdır. Bu tarz türev ürünlerin yanında, Türkiye’de Amerika’daki türde bir mortgage piyasasının olmaması da Türk bankalarını koruyan bir başka sebep olarak göze çarpmaktadır. Böyle bir sektör bulunmadığı için bu sektördeki türev ürünlere bankalar tarafından yatırım yapılmamış, böylece bankalar risk almamış ve krizden çok uzun bir süre etkilenmemiştir.

Bankacılık sektörünün kuvvetli sermaye temeli, düşük döviz riski, mevduat esaslı bir fonlama yapısı, bankaların finansal ve reel şokları sorunsuzca atlatmasına sebep olmuştur. Kriz döneminde alınan önlemler sayesinde politika faiz oranlarının düşürülmesi ve karşılık oranlarında meydana gelen değişme bankaların karlarında ve sermaye oranlarında yüksek faiz marjı ile bir iyileşme sağlamış, aynı dönemde krizin etkisi ile geri dönmeyen kredilerde meydana gelen artışı telafi etmiştir.

Türkiye’de küresel krizin etkisi 2009 yılında daha net hissedilmeye başlanmıştır. Bankaların bilanço yapılarında, kredi takip oranlarında değişiklikler gözlemlenmiştir. Bankacılık sektörünün aktif yapısının büyüme hızı yavaşlamıştır. Ekonomideki daralma ve



istihdamda yaşanan sorunlar nedeniyle kredi kalitesi bozulmuştur. Bilançonun pasif tarafında ise, yabancı bankalardan sağlanan kredilerde azalışlar meydana gelmiştir. Ayrıca bankacılık sektöründe öz kaynaklarda artışlar gözlemlenmiştir.

Krizin yaşandığı 2008 yılında sektörün toplam aktif büyüklüğü, 705 milyar TL tutarındadır. Bir önceki yıl 561 milyar TL olan aktif büyüklüğü 2008 yılında oldukça iyi bir artış sağlamıştır. Fakat krizin etkilerinin gerçekten hissedildiği 2009 yılında aktif büyüklüğü 798 milyar TL'ye yükselmiş yani büyüme hızında düşüş meydana gelmiştir. 2008 yılında sektörün 91 toplam aktifleri %25 oranında büyürken, bu oran krizin hissedilmeye başlandığı 2009 yılında %13 olarak hesaplanmaktadır. 2009 yılında yavaşlayan sektör büyümesi 2010 yılında çabuk toparlanıp %20 oranında büyümüş ve aktif büyüklük toplamda 961 milyar TL'ye ulaşmıştır. Krizden sonraki yıllarda da inişli çıkışlı bir grafik izleyen sektör, 2011 yılında %25, 2012 yılında %11 ve 2013 yılında tekrar %25'lik bir aktif büyüme oranını yakalamıştır. Bu artışın en önemli sebebi kredilerde meydana gelen artışlar olarak göze çarpmaktadır. Bu dönemde bankaların en önemli fon kullandırma aracı olarak krediler olarak görülmektedir. Diğer kalemlere bakıldığında, nakit değerler kaleminde 2009 yılında düşüş meydana geldiği görülmektedir. 2009 yılında finansal varlıklarda görülen büyüme 2010 yılında yavaşlamış, 2011 yılında gerilediği görülmektedir. Krizden sonra da kredilerin toplam aktifler içerisindeki payının arttığı görülmektedir (Bakkal ve Alkan, 2011:42).

2008 yılında 453 milyar TL tutarında olan mevduat toplamı, 2009 yılında 507 milyar TL tutarında olmuştur. Krizin etkisinin 2009 yılında mevduatların büyüme hızını yavaşlattığı görülmektedir. Bankaların topladıkları mevduatların da krizden etkilenmesi kısa süreli olmuş 2010 yılı itibariyle mevduatlar daha hızlı bir büyüme grafiği izlemiştir. Bu dönemde öz kaynaklarında artışı devam etmiştir (TBBa, 2015)

2009 yılında krizden etkilenen bankacılık sektöründe kredilerin payı azalmıştır. Bunun sebebi piyasadaki kredi daralmasıdır. Krizden sonraki yıllarda likit aktiflerin payları giderek azalmıştır. Günümüzde kredilerin toplam aktiflerin içerisindeki payının, %60'ların üzerine çıktığı görülmektedir. Bilançonun pasif tarafına bakıldığında ise mevduatların payı krizden sonraki yıllarda düşmeye başlamıştır.

Mevduat dışı kaynakların payında artış olduğu gözlenmektedir. Pasif tarafta kriz nedeniyle çok ciddi bir dalgalanma



olmadığı görülmektedir. Bu dönemde mevduatların payının azalması, öz kaynaklardaki artış ile dengelenmektedir (TBBb,2015).

2008 küresel krizinin, Türkiye'deki bankaların fon yönetimi açısından en önemli etkisi net döviz pozisyonlarına olmuştur. Krizin başladığı 2008 yılından 2009 yılının sonuna kadar bankalar döviz pozisyonlarını hızlı bir şekilde kapatmışlardır. 2008 yılında yabancı para mevduatlarının yüksek seviyelerde olması ve TL'nin hızla değer kaybetmesi ile birlikte bankalar döviz pozisyon açıklarını kapatmada zorlanmış fakat tüm açıklarını kapatmışlardır. 2009'da yayınlanan karar ile dövizli ve dövize endeksli kredilen kullanılması imkânlarının genişletilmesi, banka aktiflerindeki döviz varlıklarının artışına ve dolayısıyla döviz açığının kapanmasına yardımcı olmuştur (Bakkal ve Tombuloğlu, 2012:45)

Günümüzde Türk Bankacılık sektörünün profili incelendiğinde toplam 52 bankanın 34 tanesi mevduat, 13'ü Kalkınma ve 5'i Katılım bankasıdır. Bu bankaların 27 adeti yabancı sermayeden oluşmaktadır.

3.1.Kriz Sürecinde Mevduatın Gelişimi

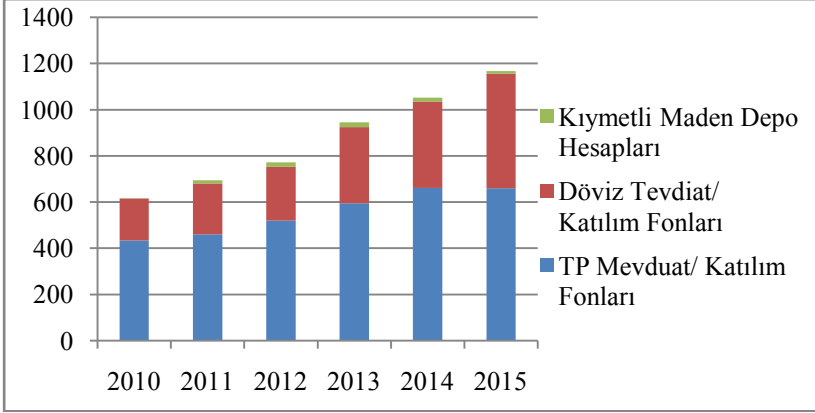
Bankaların fon kaynakları içerisindeki en büyük kaynağı mevduatlardır. Türk bankacılık sektöründe mevduatlar toplam kaynakların yarısından fazlasını kaplamaktadır. Küresel krizle birlikte mevduatın toplam pasifler içerisindeki payında gerileme meydana gelmiştir. Bunun yanında 2009 yılında mevduatların gelişim hızı oldukça azalmıştır. 2008 yılında %27'lik artışla 453 milyar TL'ye ulaşan mevduatların, 2009 yılındaki artışı %12 ile sınırlı kalmıştır. Bu da bankaların topladığı mevduatların krizden etkilendiğini göstermektedir (Erdem, 2013: 124).

Mevduatların artış hızının yavaşlamasında ki sebep yaşanan kriz nedeniyle kurumların ve hane halkının gelirlerinin azalması ve tasarruf miktarlarının azalması olarak gösterilebilir.

Küresel kriz süresince mevduatların yapısına bakıldığında, krizin başladığı tarihten 2009'un Mart ayı arasında, yabancı para mevduatların toplam mevduatlar içerisindeki payının bir miktar arttığı görülmektedir. TL mevduatlar, 2008 yılının sonun toplam mevduatların %64'ünü oluştururken, 2009 yılında bu oran %66'ya çıkmıştır. 2009 yılının Mart ayına kadar kurdaki artışla beraber artan YP mevduatlar, kurda meydana gelen düşüşler ile birlikte, toplam mevduatlar içerisindeki payı düşmeye başlamıştır (TBBc,2015)



Şekil 1: Mevduatların Gelişimi



Kaynak: BDDK Temel Göstergeler Haziran 2015

Bankaların en önemli fon kaynağı toplam mevduatlardır. Bu nedenle mevduatların yükselişi bankacılık sistemine olumlu katkıda bulunmaktadır. 2015 yılı sonu itibariyle Bankacılık sektörü incelendiğinde mevduatlardaki hızlı yükselmeye karşın sektörün pasiflerine bakıldığında oransal olarak düşüş görülmektedir. bilançonun yarından fazlası mevduatla finanse edilmiştir. Ülke dışından fonlarda ise artış devam etmektedir. Dünya ekonomisindeki belirsizlikler ve TL'nin değer kaybı nedeniyle yabancı para cinsinden mevduat yükselmiştir. Ancak dünya ekonomisinde yavaşlama ve likiditenin sıkışmasıyla bankaların yurt dışı fonlardan elde ettiği likidite azalmaya başlamıştır.

3.2.Kriz Sürecinde Menkul Değerler

Küresel kriz döneminde Türk bankacılık sektörü, riskini azaltmak amacıyla elinde bulundurdukları kaynakları daha garanti yatırım alanlarına kaydırmıştır. Bu dönemde kredi arzı kısılarak, elde edilen kaynaklar daha çok devlet tahvili ve hazine bonusu gibi riski düşük yatırım araçlarında kullanılmışlardır.

Krizin etkilerinin hissedilmeye başlandığı yıl olan 2008 yılının ikinci yarısından itibaren menkul değerlerin miktarında artışlar görülmektedir. Krizin daha ciddi hissedildiği 2009 yılında ise menkul değerlerde yaşanan artış hızında artma görülmektedir. Haziran 2008'de 180 milyar TL civarında olan menkul değerleri toplamı, 2009 yılının sonunda 280 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu artışında esas kaynağı krizle birlikte artan kredi riskine karşı banka kaynaklarını korumaktır. Bu yüzden, bu dönemde bankaların en önemli fon kaynağı olan mevduatların krediye dönüşüm oranında da düşüşler



meydana gelmiştir. 2008'in üçüncü çeyreğinden sonra kredilerin mevduata dönüşme oranında düşüş yaşanırken, buna paralel olarak yatırılan mevduatların 96 menkul değerlere dönüşüm oranında aynı oranlarda artışlar yaşanmıştır. Bunun sebebi, kredi riskinin artmasının yanında, iç talepte yaşanan daralmalardır (TBBd,2015)

Menkul değerlerin içinde yer alan satılmaya hazır menkul değerler ve vadeye kadar elde tutulacak değerler, kriz sürecinde farklı değişimler yaşamışlardır. 2008 yılı içerisinde panikle DİBS'lere yönelen bankalar nedeniyle, 2008 yılı sonunda vadeye kadar elde tutulacak değerlerin toplam bilançodaki payı %7,6'dan, %17'ye fırlamıştır. Aynı dönem içerisinde satılmaya hazır menkul değerlerin payı ise %21'den, %11,3'e düşmüştür. 2009 yılında ise satılmaya hazır menkul değerler yine yükselmiştir. Bu kaleminde büyük çoğunluğu DİBS'lerden oluşmaktadır. Yani DİBS'ler bilanço içinde vadelerine göre sınıflandırılmışlardır. 2009 yılında DİBS'lerin toplam büyüklüğü bilançonun %30'una ulaşmıştır. 2008 küresel krizinin etkisi, DİBS'lerin bilanço içindeki payına değil, bilançoda tutulacağı süre açısından ortaya çıkmıştır. Yani krizle birlikte 2008 yılında daha uzun süreli ve riski az olan vadeye kadar elde tutulacak menkul değerler artmış, 2009 yılında süre bakımından daha kısa olan satılmaya hazır menkul değerler tekrar toparlanmaya başlamıştır.

Küresel kriz öncesinde çok hızlı bir büyüme grafiği izleyen kredilerin artış hızı, krizle beraber yavaşlamaya başlamıştır. Bu dönemde kredilerin bilanço toplamı içindeki payında da düşüş yaşanmıştır.

Kredilerin yavaşlamasında iç ve dış talepte yaşanan daralma, dış finansmana erişimin zorlaşması ve bankaların kredi riskinin artması sebebiyle kredi arzına temkinli yaklaşımları etkili olmuştur. 2009 yılının sonuna kadar devam eden yavaşlama, ekonominin toparlanmaya başlaması ve kredi faiz oranlarındaki düşüşler sebebiyle 2009 yılından sonra toparlanmaya başlamıştır. Türk parası ve yabancı para açısından kredilerin gelişimine bakıldığında, TL cinsinden kredilerin özellikle 2009 yılından sonra hızlı bir şekilde artış eğilimine girdiği görülmektedir. YP para cinsinden kredilerin yavaşlamasının temel sebebi, yaşanan küresel kriz nedeniyle döviz kurlarında meydana gelen değişimlerdir. Fakat genel olarak bakıldığında krediler 2009 yılından sonra toparlanmaya başlamıştır (BDDK,2015)

Kriz sürecinde kredilerin yavaşlamasının altında firmaların kullandıkları kredilerde yaşanan düşüşlerde yatmaktadır. Krizin reel sektöre etkisi olarak ticaretin yavaşlaması, alım gücünde görülen azalmalar sonucunda düşen ticari krediler, toplam kredilerin yavaşlamasındaki en büyük etkidir.



2008 yılında başlayan yavaşlama 2009 yılının sonlarına kadar devam etmiştir. Bireysel tüketici kredilerine bakıldığında ise fazla bir değişim olmadığı gözlemlenmektedir. Bu dönemde ticari kredilerin toplam krediler içindeki payı %66'dan %64'e gerilemiştir.

Bu dönemde sorunlu kredilerin durumuna bakıldığında, 2009 yılında kredi hacminde daralmaya neden olan küresel kriz, kredi portföyünün daha riskli olmasına yol açmıştır. Kriz sonucunda ekonomide meydana gelen daralma sebebiyle, takibe düşen kredi miktarında artış meydana gelmiştir. 2008 yılında takipteki kredilerin oranı %3'e kadar gerilerken, 2009 ve 2010 yılında artmaya başlayan bu oran %5 seviyelerine kadar dayanmıştır. Sektördeki en yüksek kredi takip oranı %7,6 ile KOBİ kredilerindedir. Bu oran krizin reel sektör üzerindeki etkisini en açıklayan göstergelerden biridir. Takipteki kredi oranı 2010 yılı sonrasında düşüşe geçmeye başlamıştır. Bu göstergelere bakıldığında krizin kredilerin kalitesini ciddi şekilde bozduğu görülmektedir. Ayrıca Türkiye'de bulunan bankalar, bilançolarını iyi göstermek amacıyla, takipte olması gereken kredilerini, vadelerini uzatmak ve bazı diğer çeşitli şekillerde takibe atmamaktadır. Bu da göz önünde bulundurulduğunda küresel krizin, Türk bankacılık sektöründeki kredilerin kalitesini ne kadar etkilediği görülmektedir (Bakkal ve Tombuloğlu, 2012:4)

Tablo 1:Türk Bankacılık Sistemi Temel Göstergeleri

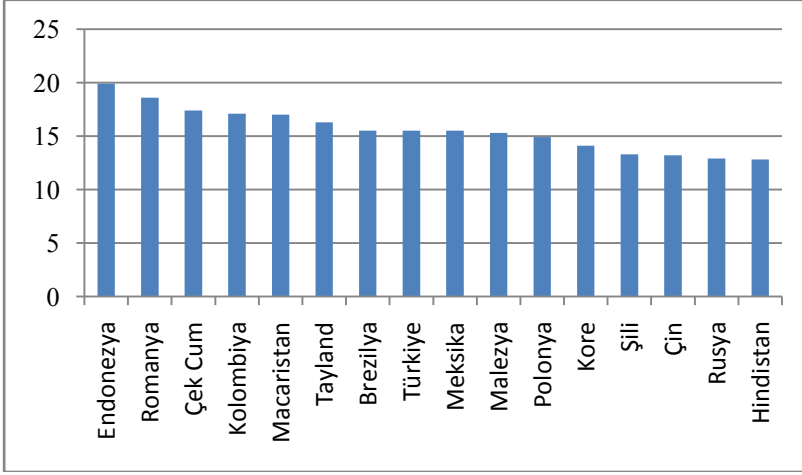
YILLAR	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Varlıklar/GS MH	77,1	87,6	91,6	93,8	96,8	110,7	103,5
Krediler /Toplam Varlıklar	50,2	47,2	52,2	56,1	58,0	60,6	61,3
DİBS/Toplam Varlıklar	26,5	31,5	28,6	23,4	19,7	18,1	-
Kredi/Mevduat	80,8	76,3	85,2	98,2	102,9	110,7	115,3
Kredi Büyümesi (Yıllık Artış)	28,6	6,9	33,9	29,9	16,4	31,8	16,1
Takipteki Krediler /Toplam	3,6	5,4	3,7	2,7	2,9	2,7	2,8
Döviz Kredileri/ Toplam	28,7	26,6	27,7	29,0	26,0	26,4	27,4

Krediler							
Döviz Mevduatları/ Toplam Mevduatlar	35,3	33,7	29,7	33,9	32,6	33,4	37,1
Sermaye Yeterlilik Oranı	18,0	20,6	19,0	16,5	17,6	15,9	16,3
Net Aktif Karlılığı	2,5	3,3	3,0	2,,2	2,4	2,5	3,5
Net Özkaynak Karlılığı	18,7	22,9	20,1	15,5	15,7	16,0	27,5
Bilanço Dışı İşlemler /Toplam Aktifler	65,0	69,5	103,1	134,9	139,1	113,3	105,1

Kaynak BDDK (2015). Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü ve TBB Bankalarımız 2014

Türkiye Ekonomisinin 2001 krizinden sonra 2009'a kadar kesintisiz büyümesi bankacılık sistemini de etkilemiştir. Bu süreçte bankalar mali disiplini sağlamış, mevduat yapılarını düzeltmeyi başarmışlardır. Krizden etkilenmemelerinin bir nedeni de düşük karlılığına rağmen sıfır riske sahip kamu menkul kıymetlerine yönelmişlerdir. Düşük kaldıraç oranıyla çalışmışlardır. Ancak Sermaye yeterlilik oranındaki 2009 rakamlarına ulaşamamıştır. Bir diğer risk de bilanço dışı işlemlerin hızlı yükselişidir. 2008 yılında aktiflere oranı 65 olan 2013 yılında rekor bir büyüme ile 134,9'a ulaşmıştır. Sermaye yeterliliği tüm olumsuzluklarına rağmen diğer ülkelerle karşılaştırıldığında Rusya, Çin Şili gibi ülkelere iyidir. Brezilya ve Meksika ile aynı orana sahipken Endonezya ve Romanya'dan düşüktür.

Şekil 2: Gelişmekte Olan Ülkelerde Sermaye Yeterlilikleri



Kaynak: Hazine Müsteşarlığı (2015), Türkiye Ekonomisi, s:121

Mevduat dışı kaynaklar, alınan krediler, para piyasasına borçlar ve fonlardan oluşmaktadır. Kriz döneminde mevduat dışı kaynaklar kaleminde de değişiklikler meydana gelmiştir. Bu dönemde yurtiçinden ve yurtdışından alınan kredilerin payında düşüş, para piyasalarına borçlarda artışlar görülmektedir. Para piyasaları kaleminin neredeyse tamamı repo işlemlerinden oluşmaktadır. 2008 yılında fon kaynakları içerisindeki %5,8 olan para piyasalarının payı, 2009 yılında %7,7'ye yükselmiştir. Yani krizin etkisiyle beraber 41 milyar TL'den 61 milyar TL 'ye yükselmiştir. Para piyasasına olan borçların, mevduat dışı kaynaklar içindeki payına bakıldığında da bir sene içerisinde %35'ten %47 seviyesine yükseldiği görülmektedir. Sendikasyon ve sekürütizasyon kredilerini kapsayan Alınan Krediler kalemi ise, kriz öncesinde yaşadığı hızlı artış döneminden sonra 2009 yılında krizin etkisiyle gerilemiştir. 2008 yılında alınan kredilerin toplamı 78 milyar TL iken, 2009 yılında 69 milyar TL'ye gerilemiştir. Bu gerileme sonucunda toplam fon kaynaklarının içerisindeki payı da %11,11'den %8,8'e gerilemiştir. Kriz sonrasında alınan kredilerin 101 maliyetlerinde meydana gelen yükselmeler sebebiyle alınan kredilerin düştüğü söylenebilir. Ayrıca borç alınan yurtdışındaki bankaların yaşadıkları mali sorunlar bu kredilerin azalmasındaki bir diğer etkidir. Alınan kredilerin, mevduat dışı kaynaklar içerisindeki toplam payı Aralık 2008'de %61 iken, Aralık 2009'da %49 seviyesine düşmüştür (TBB, 2015)

Döviz Kredileri, Toplam krediler içinde hala büyük bir yer kaplamaktadır. 2015 yılı itibariyle kredilerin yaklaşık dörtte biri



yabancı kaynaklardan sağlanmaktadır. Bu da ülkede hala tasarruf oranının geliştirilemediğinin en büyük göstergesidir. Ülke içinde tasarruflar artırılamadığından dışa bağımlılık yüksek seyretmektedir. Ülke riski nedeniyle bankacılık riski artmaktadır. Özellikle bir yıldan daha az kalmış borç stokunun 171,3 milyar dolara erişmesi büyük bir sorun yaratmaktadır. Kısa vadeli dış borç stoku bir önceki yıla göre %9,2 oranında azalarak %29,7 si Euro, %16'sı TL ve %3'ü diğer döviz cinslerinden olmak üzere 120,5 milyar dolara düşmüştür. Bu dönemde bankalar kısa vadeli borçlarını azaltırken diğer sektörlerde yükselmiştir (TCMB, 2015).

3.3. Kriz Sürecinde Öz kaynakların Gelişimi

Küresel krizle birlikte ABD ve Avrupa'daki bankaların büyük çoğunluğu sermayelerini kaybetmiş iflasın eşiğine gelmiştir. Bu bankaların bir kısmı batmış, bir kısmı ise devlet destekleri ile ayakta kalmayı başaramışlardır. Türkiye'deki bankaların sermaye yapıları diğer gelişmiş ülke bankalarının aksine krizden etkilenmemiş hatta krizden daha da büyüyerek çıkmışlardır. Bunun temel sebebi ise Türkiye'deki bankaların diğer gelişmiş ülke bankalarına nazaran daha düşük kaldıraç oranları ile çalışmasıdır.

Küresel krizin yaşandığı 2008 yılında gelişmiş ülke bankalarında yabancı kaynakların toplam kaynaklara oranı %96 civarındadır. Türkiye'deki bankalarda ise bu oran %88 olarak görülmektedir. Aynı zamanda, gelişmiş ülkelerin bankalarında öz kaynakların çok üstünde seyreden yabancı kaynaklar, ülkemizde öz kaynaklara göre daha az üzerindedir. Öz kaynak kalemlerinin gelişimi izlendiğinde krizle birlikte öz kaynakların artışa geçtiği görülmektedir. 2008 yılında öz kaynakların toplam kaynaklar içindeki oranı %11,7 iken bu oran krizin etkisiyle %13,3 'e yükselmiştir. 2009 yılında 105 milyar TL'yi aşan öz kaynak toplamı kriz sonrası yıllarda da hızla artmış, günümüzde 180 milyar TL'nin üzerine çıkmıştır (TBB, 2015) 2008 yılında öz kaynak kalemindeki artışta, ödenmiş sermaye ve yedek akçelerin artışı önemli birer etkidir. Bu dönemde yaşanan 11 milyar TL'lik artışın 6,5 Milyar TL'lik kısmı ödenmiş sermaye 4 Milyar TL ise sermaye ve kar yedeklerinin artışından kaynaklanmaktadır. 2009 yılında ise dikkat çeken artış dönem net kârında meydana gelmiştir. Bu dönemde 6,7 Milyar TL civarındaki kâr artışı yaşanmıştır. Merkez bankasının uyguladığı düşük faiz politikasının kredi işlemlerine gecikmeli yansımaları bankacılık sektörünün öz kaynak yapısını olumlu etkilemiştir. Aynı zamanda düşük faizler sebebiyle olumlu etkilenen menkul değerler değer artış fonu, öz kaynakların artmasında diğer bir etkidir.



Krizin yaşandığı yıllarda öz kaynakların büyüme hızında artışlar yaşandığı görülmektedir. Özellikle toplam aktiflerin büyüme hızı 2009 yılında düşerken öz kaynakların büyüme hızının artması dikkat çekicidir.

Kriz döneminde öz kaynaklarda yaşanan olumlu gelişmeler nedeniyle bankacılık sektörünün sermaye yeterlilik oranlarında da iyileşmeler görülmüştür. Kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risklerinde dikkate alındığı hesaplamada, 2008 yılında %18,1 olarak gerçekleşen sermaye yeterlilik oranı, krizin etkisini gösterdiği 2009 yılında %20,9'a yükselmiştir. Ülkemizde yasalarda belirtilen minimum sermaye yeterlilik oranı %8'dir. Bankacılık sektöründe özellikle kriz yıllarında hesaplanan sermaye yeterlilik oranları %12'lik hedef sermaye yeterlilik oranının da çok üstündedir.

Küresel krizin sonucunda dünyadaki birçok banka büyük zararlar ile karşı karşıya kalmışlardır. IMF'ye göre 2010 yılında tüm dünyada bankaların uğradığı zararın 2,3 Trilyon Dolar'a ulaştığı belirtilmektedir. Tüm bu gelişmeler ışığında Türk bankacılık sektörünün kârlılığına bakıldığında, gelişmiş ülkelerin aksine iyi bir seyir izlediği görülmektedir. Kriz sürecinde faiz oranlarının düşmesi, aktiflerin pasiflere oranla daha uzun vadeli olması sebebiyle, 2009 yılında bankacılık sektörünün kârının artmasına neden olmuştur. Kârdaki bu artış öz kaynak büyümesini de beraberinde getirmiş ve öz kaynak kârlılık oranlarında artış meydana gelmiştir. Yeniden yapılanma öncesinde faiz gelirlerinin büyük kısmını menkul değerlerden sağlanan faizler oluşturmaktaydı. Bu dönemden sonra kredi hacminde yaşanan gelişmelerle birlikte 2008 yılında kredilerden alınan faizlerin oranı toplam faiz gelirleri içerisinde %62'ye yükselmiştir. 2009 yılında faiz gelirlerinde düşüş yaşandığı halde kredilerden alınan faizlerin toplam miktarı 52 Milyar TL olarak yine artmıştır (TBBb:2015).

Küresel krizin gerçekleştiği 2008 yılında Türk bankacılık sektörünün dönem net kârı 12,7 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Krizin etkilerinin hissedildiği 2009 yılında bankacılık sektörünün net kârı büyük orandan artmış ve 19,4 milyar TL tutarına ulaşmıştır. Bunun başlıca sebebi olarak faiz giderlerinde meydana gelen azalma gösterilebilir. 2008 yılında 53,2 milyar TL tutarındaki faiz giderleri 2009 yılında 41,7 milyar TL'ye gerilemiştir. Bu büyük orandaki gerileme net faiz gelirlerinde 11 milyar TL tutarında artışa neden olmuştur. Bu düşüşün sebebi ise, kriz döneminde faiz oranlarının düşmesi sonucunda, mevduatlara verilen faiz tutarlarının azalmasıdır. Verilen kredilerin vadeleri mevduatlara kıyasla çok daha uzun süreler olduğu için, faiz oranlarında yaşanan düşüş 2009 yılında kredileri

etkilememiş ve faiz gelirleri sadece 500 milyon TL tutarında azalmıştır (TBBf, 2015).

2009 yılında kâr etmenin bir diğer sebebi de, faiz dışı gelirler ve kambiyo işlemlerinden oluşan ticari kâr tutarının artmasıdır. 2008 yılında bu işlemlerden zarar eden bankacılık sektörü, 2009 yılında 1,6 milyar TL kâr etmiştir. Faiz gelirlerinin ve ticari kârın toplamda 12,6 milyar dolar artmasına karşın toplam dönem net kârı 2009 yılında 6,7 milyar TL artmıştır. Aradaki bu farkın temel sebebi de takipteki alacaklar için ayrılan karşılığın 2009 yılında 4,5 milyar TL 107 tutarında artmasıdır. Yani, 2009 yılında kâr tutarının daha fazla artmasını sınırlayan temel sebep faiz dışı giderlerin artması ve krediler için ayrılan karşılık tutarında meydana gelen artıştır. Kârlılık oranlarına bakıldığında, aktif kârlılık oranının 2008 yılında bir önceki yıla göre düştüğü, 2009 yılında ise net faiz gelirindeki artışla beraber %2,44'e yükseldiği görülmektedir. Aktif kârlılığı 2009 yılından sonra düşmeye başlamıştır. Günümüzde ise %1,44 seviyelerindedir (BDDK, 2015).

Öz kaynak kârlılık oranına bakıldığında yine aynı şekilde 2008 yılında yaşanan düşüş sonrasında 2009 yılında %18,29'a ulaşarak artmıştır. 2010 yılında net faiz marjında yaşanan düşüş sebebiyle öz kaynak kârlılık oranı da düşmeye başlamıştır. Bu düşüşün yanında 2010 yılında Türk bankacılık sektörünün, AB ülkeleri arasında öz kaynak ve aktif kârlılık oranının ve net faiz marjının çok yüksek olduğu görülmektedir. 2009 yılında bankacılık sektöründeki 32 bankanın yalnızca 2 tanesi zarar etmiş, altı banka ortalamasının üzerinde öz kaynak kârlılığını yakalamıştır. (BDDK,2015)

Türk Bankacılık sistemi Tablo 1'e göre sermaye yeterlilik oranı benzer ülkelere göre yüksek olmasına rağmen net aktif karlılığını artıramamıştır. Son 10 yılda ortalama %3 civarında düşük kaldıraç oranına sahip bir karlılık göstermektedir. Ancak son yılda 27,5'lik net özkaynak karlılığını yakalayarak büyük gelişme göstermiştir.

Sonuç

2001 yılında Türkiye'de yaşanan kriz sonrasında meydana gelen yeniden yapılandırma süreci sırasında, bankacılık sektörünün mali yapısı güçlendirilmiştir. Yeni bankacılık kanununun çıkartılması ile birlikte denetim ve gözetim faaliyetleri daha etkin bir şekilde yerine getirilmeye başlanmıştır. Yaşanan kriz sonrasındaki bu gelişmeler, bankacılık sektörünün büyüme ve kârlılık oranlarında çok olumlu bir dönem geçirmesine sebep olmuştur.

Küresel kriz sonrasında Türk bankacılık sektöründeki verilere bakıldığında, bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünün artmaya devam ettiği görülmüştür. Fakat bu artış krizden bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında yarı yarıya azalmıştır. Küresel kriz bankacılık sektörünün büyüklüğünü kısmi olarak etkilemiştir. Krizin en belirgin şekilde hissedildiği 2008 yılında bankaların kârlılıklarında 2007 yılına göre düşüş meydana gelmiştir. Fakat bankalar 2009 yılında %40 oranında kârlılık artışı sağlamış ve krizin etkisinden çabuk kurtulmuştur. Bu artışın sebebi net faiz marjındaki yükselmedir.

Küresel kriz sürecinde bankaların mevduatlarında artış devam etmiş fakat 2009 yılında mevduatların büyüme hızında ciddi bir düşüş meydana gelmiştir. Mevduatlarda meydana gelen yavaşlamanın sebebi tasarruflarda meydana gelen azalmadır. Yapılan anket çalışmasından elde edilen verilere göre de, mevduatların az miktarda krizden etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kriz sürecinde yaşanan belirsizlik nedeniyle mevduatın krediye dönüşme oranında düşüş meydana gelmiş, bankalar daha risksiz menkul kıymetlere yönelmiştir.

Küresel kriz, Türk bankacılık sektörü üzerindeki en ciddi etkilerini krediler üzerinde göstermiştir. 2008 yılında %30 seviyelerinde büyüyen krediler, 2009 yılı boyunca yalnızca %3 düzeyinde bir büyüme sağlamıştır. Bu dönemde kredilerin toplam aktifler içerisindeki payında da düşüş meydana gelmiştir. Aynı zamanda takipteki kredilerin toplam aktife oranı %1,9 seviyesinden %2,6 seviyesine yükselmiştir.

Küresel kriz Türk bankacılık sektörünün öz kaynak yapısını etkilememiştir. Kriz yıllarındaki verilere bakıldığında bankaların öz kaynaklarının artmaya devam ettiği görülmektedir.

Sonuç olarak, 2008 küresel ekonomik krizin tüm dünyada olduğu gibi, Türk bankacılık sektörüne de olumsuz etkilerinin olduğu görülmüş, fakat bu etkilerin oldukça sınırlı kaldığı ve bankacılık sektörünün daha sonraki yıllarda güçlenerek yoluna devam ettiği görülmüştür. Türk bankacılığı ayakta kalmayı başarmış ve büyümesini sürdürmeye devam etmiştir. 2001 krizinden alınan dersler ve bunun sonucu olarak bankaların sermayelerini son derece güçlendirmesi, yaşanan krizde bankaların yoluna sağlam bir şekilde devam etmesini sağlamıştır. Sermaye yeterliliğinin yeterli derecede olması ve bankaların başarılı risk yönetimi politikaları sayesinde krizden en az hasarla çıkmıştır.

Türk Bankacılık sisteminin taşıdığı riskler diğer ülkelerle karşılaştırıldığında daha düşük görülmektedir. Ancak ülke riski gözden kaçırılmamalıdır. Türk Lirasının değer kaybı yabancı para



kalemlerinin karşılıklarını büyütmektedir. Bu rakamın büyümesi riski de büyütülmektedir. Bir diğer risk ise kredilerin hızlı yükselişidir. Mevduatlardan daha hızlı büyümüşür. Dolayısıyla ekonomide yaşanacak herhangi bir krizin bankacılık sektörüne yansımaları kaçınılmazdır.

Kaynakça

AFŞAR, Muharrem (2011). “Küresel Kriz ve Türk Bankacılık Sektörüne Yansımaları”. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Ekim 2011, 6(2), 143-171

BASTI, Eyüp (2006). Kriz teorileri Çerçevesinde 2001 Türkiye Finansal Krizi: Krizin Finans Sektörünün Verimliliğine ve Etkinliğine Etkileri, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları: Ankara.

BAKKAL, Süreyya ve ALKAN, Murat (2011). 2008 Finansal Krizi ve Bu Dönemde Bankacılık Sektörünün Kar Etme Nedenleri, Hiperlink Yayınları: İstanbul

BAKKAL, Murat ve TOMBULOĞLU, Feridun (2012) 2008 Global Ekonomik Kriz Öncesi ve Sonrası Türk Bankacılık Sisteminde Fon Yönetimi, Hiperlink Yayınları: İstanbul

BDDK (2015) Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Eylül 2015, İstanbul

COŞKUN, Sevil ve BALATAN, Zeynep.(2009). Küresel Mali Krizin Bankacılık Sektörüne Etkileri ve Türk Bankacılık Sektörünün Veri Zarflama Analizi İle Bilançoya Dayalı Mali Etkinlik Analizi: http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/sevil_coskun-zeynep_balatan.pdf

DELİCE, Güven. (2003). “Finansal Krizler: Teorik Ve Tarihsel Bir Perspektif”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi., S:20-Haziran, s. 57-81

DURMUŞ, Mustafa (2011). “Kapitalizmin Krizi Küresel Krizin Eleştirel Bir Çözümlemesi”, Tan Yayınları: Ankara.

ERDEM, Ekrem (2013). Para Banka ve Finansal Sistem, Detay Yayıncılık: Ankara

HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI (2015), Türkiye Ekonomisi 21 Aralık 2015, Ankara

HERNANDEZ, Leonardo ve GAMARRA, Boris (2011), Debt Sustainability and Debt Distress in the Wake of the Ongoing Financial Crisis: The Case of IDA-Only African Countries. Carlos A. Primo Braga ve Gallina A. Vincelette (Ed.) Sovereign Debt and Financial Crisis içinde (s.129-173), The World Bank, Washington, ABD.



KARABIÇAK, Mevlüt (2010), "Küresel Krizleri Etkileyen Nedenler ve Küresel Krizin Türkiye Boyutu", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.15, S.3 s.251-270.

KÜLAHİ, Ezgi Aslan ve TİRYAKİ Göksel, YILMAZ Ahmet, (2013), Türkiye’de Basel I, II Ve III Kurallarına Uyum Süreci, Öneri. C.10.S.40. Temmuz.185-200.

TBB (2015), Türkiye Bankalar Birliği, Bankalarımız 2014, Yayın No 311, Mayıs 2015

TBBa, Türkiye Bankalar Birliği, www.tbb.org.tr, İstatistiki Raporlar, Kriz Sürecinde Mevduatların Gelişimi, Erişim: 14.12.2015

TBBb (2015), Türkiye Bankalar Birliği, www.tbb.org.tr, İstatistiki Raporlar, Türk Bankacılık Sektörünün Bilanço Dağılımı, Erişim: 14.12.2015

TBBc (2015), Türkiye Bankalar Birliği, www.tbb.org.tr, İstatistiki Raporlar, Toplam Mevduatta TL ve YP Mevduatın Payı, Erişim: 14.12.2015

TBBd (2015), Türkiye Bankalar Birliği, www.tbb.org.tr, İstatistiki Raporlar, Menkul Değer Portföyünün Gelişimi, Erişim: 14.12.2015

TBBe (2015), Türkiye Bankalar Birliği, www.tbb.org.tr, İstatistiki Raporlar, Türk Bankacılık Sektörünün Pasif Yapısı, Erişim: 14.12.2015

TBBf (2015), Türkiye Bankalar Birliği, www.tbb.org.tr, İstatistiki Raporlar, Karlılık Oranları, Erişim: 14.12.2015

TCMB (2015) Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, İstatistikler, <http://tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Odemeler+Dengesi+ve+İlgili+Istatistikler/Kisa+Vadeli+Dis+Borc+Istatistikleri/Kisa+Vadeli+Dis+Borc+Istatistikleri+Gelisimleri>

ULUSOY, Ahmet, ve ELA Mehmet. (2014) "Avrupa Borç Krizi Ve Türkiye İçin Öneriler." Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi 3.7.

YÜCEL, Fatih ve KALYONCU, Hüseyin (2010). Finansal Krizlerin Öncü Göstergeleri ve Ülke Ekonomilerini Etkileme Kanalları: Türkiye Örneği, Maliye Dergisi, Sayı.159. s53- 69

WIGNALL Adrian Blundell. & ATKINSON Paul (2010) “Thinking Beyond Basel III: Necessary Solutions for Capital and Liquidity”, OECD Journal: Financial Market Trends, <http://www.oecd.org/dataoecd/42/58/45314422.pdf>